

ТРИ ЛИСТИ З ВІЙСЬКОВОЇ КАНЦЕЛЯРІЇ КАРЛА XII

Підготувала до друку та прокоментувала **Марина Траттнер**,
переклав з французької **Станіслав Пархоменко**

DOI: 10.58407/litopis.250110

© М. Траттнер, С. Пархоменко, 2025. CC BY 4.0

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-6937-2347>; <https://orcid.org/0009-0004-8160-489X>

У статті перекладено українською мовою з латини три шведські джерела. У них повідомляється про вибори нового гетьмана, діяльність запорозьких козаків і про звірства московитів стосовно кубанських козаків, а також про підтримку останніх Карлом XII і кримським ханом. Листи були виявлені у Державному архіві Швеції у вересні 2021 р. Вони частково введені в науковий обіг. Більшість цих документів залишається відсканованою і доступною для досліджень на окремій сторінці Держархіву Швеції, присвяченій політичній історії України¹. Стаття має на меті привернути увагу українських дослідників до віднайдених архівних документів, перекладу та публікації їх в Україні.

Ключові слова: Державний архів Швеції, архівні документи, Гетьманщина, Шведське королівство, дипломатичне листування, Військова канцелярія Карла XII, вибори нового гетьмана, Генріх фон Мюллерн, кримський хан, кубанські козаки, звірства московитів.

У 2021 р. ми досліджували документи в Державному архіві Швеції та ідентифікували кілька листів, які були пов'язані з історією України. Вони належать до чернеток із особистого архіву шефа Військової канцелярії Карла XII Генріха фон Мюллерна. Деякі з них стосувалися подій після смерті гетьмана І. Мазепи та виборів нового гетьмана – Пилипа Орлика. Ці документи були перекладені з латини українською мовою Олександром Малишевим і частково опубліковані в книжці «Скарби шведських архівів»². Почалася активна фаза війни Росії проти України, і співавтори нашої книги пішли добровольцями звільняти Україну від окупантів. Ми були змушені шукати допомогу з перекладами і знайшли її у Харкові, який нещадно бомблять росіяни. Але місто стоїть і не планує здаватися ворогу. Саме там **Станіслав Пархоменко** зробив для нас переклади трьох важливих листів із латинської мови українською.

Першого листа Генріх фон Мюллерн написав у березні 1710 р. і надіслав його Івану Ломиковському – генеральному осавулу (1696–1707) та генеральному обозному (1707–1709) в уряді І. Мазепи. Від 1709 р. І. Ломиковський перебував у політичній еміграції на території Молдови (Бендерах, згодом у Яссах), а пізніше став одним із лідерів Гетьманату П. Орлика в екзилі. Лист є своєрідним «продовженням» у процесі запрошень козаків на вибори нового гетьмана. Першим був лист Генріха фон Мюллерна від 28 вересня 1709 р. під назвою «До пана Орлика, щоб він прибув у Бендери для обговорення справ козаків у зв'язку з раптовою смертю їхнього гетьмана Івана Мазепи». Лист був опублікований в перекладі з латини Олександра Малишева у статті авторства Олексія Кресіна в книзі «Скарби шведських архівів»³. У ньому згадувалися генеральний обозний І. Ломиковський та прилуцький полковник Д. Горленко.

Другий лист був відправлений 1 липня 1710 р. і є подякою запорожцям за порятунок двох шведських солдатів. Копія цього листа зберігається в книзі реєстратури Військової канцелярії Карла XII.

Третій лист був написаний 9 липня 1710 р. Він стосується Швеції, Кубанського війська та кримського хана. Здається, що цей лист написали під час сучасної російсько-української війни. З покоління у покоління, зі століття в століття відбуваються звірства московитів. Нічого не міняється. І зараз ціною життя найкращих людей Україна захищає Європу від цих варварів. Перемога буде за нами.

¹ Політична історія України. *Riksarkivet*. URL: <https://sok.riksarkivet.se/amnesomrade?infosida=amnesomrade-ukrainas-politiska-historia>.

² Скарби шведських архівів. Документи з історії України / Упор. М. Траттнер. Одеса: Музей української книги, 2021. 259 с.

³ Кресін О. Нові архівні знахідки. *Скарби шведських архівів. Документи з історії України* / Упор. М. Траттнер. Одеса, 2021. С. 100–163.

1. ЛИСТ ДО ГЕНЕРАЛЬНОГО ОБОЗНОГО ІВАНА ЛОМИКОВСЬКОГО ПРО ВИБОРИ НОВОГО ГЕТЬМАНА⁴

Я не вважаю за потрібне нагадувати Вашій Милості, що він і пан Прилуцький полковник⁵ перед від'їздом із Ясс були повідомлені про бажання Його Величності, щоб у березні місяці були проведені нові вибори, і не раніше. Оскільки призначений час уже наближається, і старий пан Кошовий і решта війська Запорозького згадують про цю нову справу, тому Його Величність наймилостивіше доручає мені, сприяти цим побажанням і запевнити, щоб разом із паном Прилуцьким полковником ви повернулися і поспішили до осіб, які займаються цією справою, разом із тими, хто вже там є або хто приєднається до нас згодом, щоб організувати необхідні заходи для обрання нового очільника. А тим часом завжди готовий до послуг і відданий назавжди.

Дано у Бендерах, березень 1710 року, Мюллерн.

2. ПОДЯКА СЛАВНОМУ ВІЙСЬКУ ЗАПОРОЗЬКОМУ ЗА ПОРЯТУНОК ДВОХ ШВЕДСЬКИХ СОЛДАТІВ⁶

1 липня 1710 року

Відповідь Війську Запорозькому, що на берегах Борисфену мешкають, щодо повернення двох солдатів Священної Королівської Величності. Видатний пане Кошовий і славне Військо Запорозьке.

Священна Королівська Величність, мій Наймилостивіший пан, цим листом від 11-го дня цього місяця дякує Пану Кошовому і славному Війську Запорозькому, за особливу турботу про двох солдатів Священної Королівської Величності, яких ваші товариші, Іван Переволоцький і Томаш із Ясена, зустріли і доставили сюди безпечно, і за їх труди Священна Королівська Величність наказав щедро винагородити. Тим часом, про решту справ дбаючи, Священна Королівська Величність не має сумнівів щодо славного Війська Запорозького, яке, згідно з мудро повтореними обітницями, залишиться до кінця вірним і непохитним, виживе і завдасть шкоди спільному ворогові.

Завжди готовий до послуг видатному пану Кошовому славного Війська Запорозького.

Х.Г. Мюллерн.

3. ЛИСТ ПРО ЗВІРСТВА МОСКОВИТІВ, ЇХНЮ СПРОБУ ПІДКОРИТИ КУБАНСЬКЕ ВІЙСЬКО І ПРО ПІДТРИМКУ ШВЕЦІЙ ТА КРИМСЬКОГО ХАНА⁷

Отаманам славного війська кубанського Севаст'яну Васильєву, Савелію Пахомову та Ігнатію Федоров(ичу) Некрасову⁸

9 липня 1710 року

До отаманів славного війська Кубанського, за яких Священна Королівська Величність буде клопотатися перед Найсвітлішим Ханом, щоб їм було дозволено повернути свою колишню свободу, виступивши зі зброєю проти своїх ворогів московитів.

Видатні панове отамани Кубанські. Ваші дивовижні посланці доставили Священній Королівській Величності, моему Наймилостивішому Пану, від імені отаманів усього війська Кубанського листи, з яких Священна Королівська Величність, серед іншого, дізнався про нечестиві підступи московитів і марні хитрощі, які вони вживали проти всякого права і справедливості протягом тривалого часу, щоб підкорити ваш народ під ярмо свого панування. І коли їм не вдалося зрадою досягнути своєї мети, вони вдалися до звичайних для них звірств, а також до невиданих до цього часу звірств. Його Величність із болем дізнався про несправедливі переслідування, яких завдавали вам московити та їх прислужники, і був вдячний Господу за те, що боездатна частина вашого народу знайшла притулок і безпеку в землях Найсвітлішого Татарського Хана, і хоча там ви могли погодитися на спокійне життя, ні про що інше ви не просили, а тільки повернутися на свої древні землі, скинувши ярмо Московії.

Щоправда, завдяки силі договорів, із Найсвітлішим Татарським Ханом укладених, славному Війську Кубанському без його згоди не дозволялося нічого вчиняти проти своїх ворогів, але Священна Королівська Величність схильна сприяти безпеці та зручності знедоленого козацького народу на краще, тому розглянувши цю справу, Священна Королівська Величність рекомендувала Найсвітлішому Хану, щоб він ні в жодному разі не завдавав шкоди і не грабував Кубанське військо, а допоміг

⁴ Назв листів в оригінальних документах не було. Лист зберігається в Держархіві Швеції, Військовому архіві Арнінге / Тебі, в Проектах рішень службовців Канцелярії та отриманих листах, Проекти рішень Густава Генріха фон Мюллерна 1709–1712 pp. SE/RA/1441/10/84. Т. 84. Арк. 25. (Арк. 111 в онлайн-архіві. *Riksarkivet*. URL: https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/40006044_00111).

⁵ Прилуцький полковник Дмитро Лазаревич Горленко (1660–1731).

⁶ Перепис листа зберігається в Держархіві Швеції, Військовому архіві Арнінге / Тебі, Реєстратурі Відділу Закордонних Справ. Т. 20. В/В 1/20. 1709–1710 pp. Арк. 182. (Арк. 286 в онлайн-архіві. *Riksarkivet*. URL: https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/40006032_00286).

⁷ Держархів Швеції. Військовий архів Арнінге / Тебі, Проекти рішень службовців Канцелярії та отримані листи, Проекти рішень Густава Генріха фон Мюллерна 1709–1712 pp. SE/RA/1441/10/84. Т. 84. Арк. 105. (Арк. 200 в онлайн-архіві. *Riksarkivet*. URL: https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/40006044_00200#?c=&m=&s=&cv=199&xywh=1671%2C321%2C5388%2C4963). Перепис листа зберігається в Реєстратурі Відділу Закордонних Справ. Т. 20. В/В 1/20. 1709–1710 pp. SE/RA/11201/В/В 1/20. Арк. 189. (Арк. 293 в онлайн-архіві. *Riksarkivet*. URL: https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/40006032_00293).

⁸ Адреса мовою оригіналу: Ad attamanus incltyi exercitus kubanensis Sebastian Wassiliof, Saveli Pachomof et Ignati Feoderof Nekrassof.

забезпечити його засобами, якими, з допомогою Божою, військо Кубанське могло б відновити свою колишню свободу, водночас сподіваючись, що славне Кубанське військо, ні на які успіхи незважаючи, не складе зброю, допоки війська нашого спільного ворога не будуть розбиті, а його міць у десяти разів не зменшена. Крім усього іншого, Священна Королівська Величність наказала мені оголосити славному війську Кубанському прихильність від імені усього Його Королівства, а також за величчям Священної Королівської Величності видатним панам отаманам.

Завжди готовий до послуг видатним панам отаманам та славному війську Кубанському.
Х.Г. Мюлерн.

References

Kresin, O. (2021). Novi arkhivni znakhidky. Skarby shvedskykh arkhiviv. Dokumenty z istorii Ukrainy [New archival finds. Treasures of Swedish archives. Documents on the history of Ukraine]. Odesa, Ukraine.

Trattner, M. (Ed.). (2021). Skarby shvedskykh arkhiviv. Dokumenty z istorii Ukrainy [Treasures of the Swedish archives. Documents on the history of Ukraine]. Odesa, Ukraine.

Траттнер Марина – магістр європейського ділового права, журналіст, перекладач, автор блогу «Наша історія МТ» (Björkstigen 3, 24732 Södra Sandby, Швеція).

Trattner Marina – master of European business law, journalist, translator, blogger «Nasha istoriia MT». (3 Björkstigen, 24732 Södra Sandby, Sverige).

E-mail: marina.trattner1@gmail.com

Пархоменко Станіслав Михайлович – солдат Збройних Сил України (Харківська область, м. Берестин, Україна).

Parkhomenko Stanislav – soldier of the Armed Forces of Ukraine (Kharkiv region, Berestyn, Ukraine).

E-mail: khpsubd@gmail.com

THREE LETTERS FROM THE MILITARY OFFICE OF CHARLES XII

Prepared for publication and commented on by **Maryna Trattner**,
translated from the French by **Stanislav Parkhomenko**

This article provides a translation of three Swedish sources into Ukrainian from Latin. They report on the election of a new hetman, activities of the Zaporizhzhya Cossacks, and atrocities committed by Muscovites against the Kuban Cossacks, as well it mention support for the Kuban Cossacks from Charles XII and the Crimean khan. These letters were discovered in the State archives of Sweden in September 2021 and have been partially introduced into academic circulation. Most of these documents have been scanned and are available for research on a dedicated page of the State archives of Sweden, devoted to the political history of Ukraine. The article aims to draw the attention of Ukrainian researchers to the newly discovered archival documents, their translation, and publication in Ukraine.

Key words: State archives of Sweden, archival documents, Hetmanate, Swedish kingdom, diplomatic correspondence, Military chancellery of Charles XII, election of a new hetman, Heinrich von Müllern, Crimean khan, Kuban Cossacks, Muscovite atrocities.

Дата подання: 6 грудня 2024 р.

Дата затвердження до друку: 26 лютого 2025 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Траттнер, М., Пархоменко, С. Три листи з Військової канцелярії Карла XII. *Сіверянський літопис*. 2025. № 1. С. 133–135. DOI: 10.58407/litopis.250110.

Цитування за стандартом APA

Trattner, M., Parkhomenko, S. (2025). Try lysty z Viiskovoi kantseliarii Karla XII [Three letters from the military office of Charles XII]. *Siverianskyilistopys – Siverianchronicle*, 1, P. 133–135. DOI: 10.58407/litopis.250110.

